

Rabobank

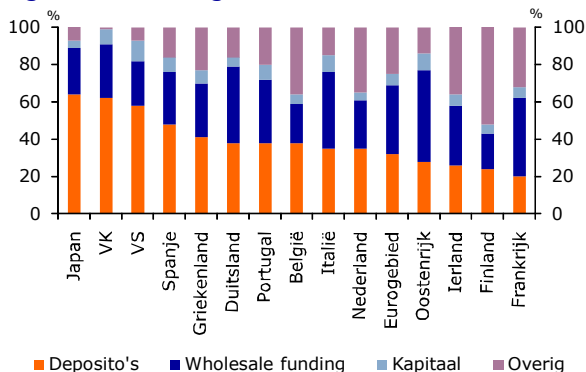
Strijd op de spaarmarkt

Spaargeld is voor banken een belangrijke fundingbron. Na het losbarsten van de kredietcrisis (2007-2008) stortten veel banken zich massaal op spaargelden omdat geld- en kapitaalmarktfinanciering toen moeilijk of slechts tegen hoge prijzen beschikbaar was. Op de Nederlandse spaarmarkt leidde dit tot een hevige concurrentiestrijd. De laatste jaren lijkt de rust enigszins wedergekeerd. Een aantal ontwikkelingen wakkert de strijd op de spaarmarkt echter opnieuw aan. Wat gaat dit betekenen voor spaarders en banken?

Spaargeld belangrijk voor banken en economie

De traditionele rol van banken is financiële overschotten (spaargelden) van huishoudens en bedrijven omzetten in kredieten. Bedrijven en huishoudens met een financieringsbehoefte gebruiken kredieten voor investeringen en consumptie (van bijvoorbeeld woningen), die een bijdrage leveren aan economische groei. Het belang van spaargeld voor de financiering van kredietverlening en andere bancaire activiteiten, blijkt uit figuur 1. Deze figuur geeft de fundingstructuur van het bankwezen in verschillende landen weer.¹ Het aandeel van spaargelden varieert hierin van 20% tot 64%. In Nederland is dat 35%.

Figuur 1: Fundingstructuur banksectoren

Bron: IMF (2010), *Global Financial Stability Report*

Banken gebruiken een mix van fundingbronnen. Naast spaargelden gebruiken banken geld- en kapitaalmarktfinanciering (wholesale funding) en eigen vermogen om kredietverlening en andere activiteiten te financieren. Op de geld- en kapitaalmarkt geven banken bijvoorbeeld (gedekte) obligaties uit, lenen zij van andere (centrale) banken en beleggers en verkopen zij opgeknipte en gebundelde hypotheek (securitisatie). Een mix van fundingbronnen is vanuit risicobeperkend oogpunt belangrijk, omdat de funding dan niet te afhankelijk is van de financiële markten of retail spaarmiddelen. Elke fundingbron heeft bovendien haar eigen kenmerken en voordelen. Een voordeel van spaargeld is bijvoorbeeld dat het minder gevoelig is voor grillen op de financiële markten. Het depositogarantiestelsel (DGS) stelt een groot deel van het spaargeld van spaarders bij een bankfaillissement veilig waardoor spaarders minder snel geneigd zijn tot een bank run. Het DGS heeft echter ook belangrijke nadelen (zie de box op pagina 4).

Spaarmarkten nationaal georganiseerd

Ondanks de vergaande Europese integratie zijn retail spaarmarkten anders dan geld- en kapitaalmarkten nog steeds grotendeels nationaal georganiseerd. Het aandeel van grensoverschrijdende niet-bancaire deposito's (en leningen) in de eurozone schommelt al jaren tussen slechts 6% en 8% van het totaal. Het belang om dichtbij de klant te zijn en verschillen in wet- en regelgeving, taal en cultuur maken het aantrekken van spaargelden in het buitenland vaak lastig.² Voor spaarmiddelen zijn banken daardoor met name aangewezen op de nationale spaarmarkt.

De Nederlandse spaarmarkt is relatief klein. Ten opzichte van de totale Nederlandse bancaire kredietverlening van circa 700 miljard

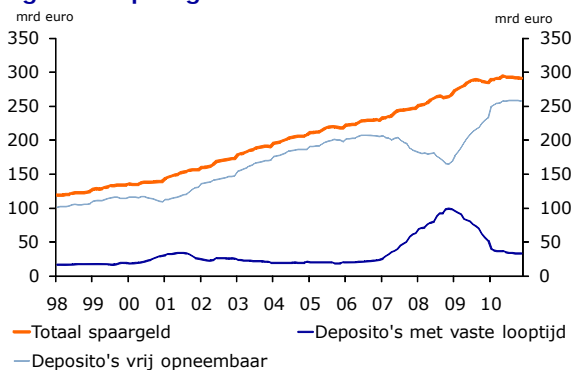
¹ Voor de eurolanden bestaat de fundingbron 'Overig' uit financiering van buiten het eurogebied.

² ECB (2010), *Financial integration in Europe*, april.

euro is de spaarmarkt relatief klein.³ Enerzijds komt dat door de grote financieringsbehoefte in Nederland: er is een relatief hoog uitstaande hypotheekschuld. De hypotheekrenteaf trek maakt aflossing van hypotheekschuld voor het einde van de looptijd namelijk fiscaal minder aantrekkelijk. Anderzijds is er voor Nederlandse banken relatief weinig spaargeld beschikbaar. Een groot deel van de particuliere spaargelden komt via (verplichte) contractuele besparingen bij pensioenfondsen en levensverzekeraars terecht. In het derde kwartaal van 2010 bedroeg het uitstaande bedrag van Nederlandse huishoudens bij pensioenfondsen en verzekeraars bijvoorbeeld 910 miljard euro. Bij banken hadden zij toen 'slechts' 293 miljard euro spaargeld ondergebracht, zo'n 4 miljard euro meer dan het jaar ervoor. Daarnaast hadden Nederlandse (financiële) bedrijven bij banken deposito's van circa 214 miljard euro (bron cijfers: DNB).

Door de kleine spaarmarkt zijn Nederlandse banken in vergelijking met veel buitenlandse banken relatief meer aangewezen op andere fundingbronnen. Securitatie is bijvoorbeeld relatief belangrijk voor Nederlandse banken.⁴

Figuur 2: Spaargeld Nederlandse huishoudens

Bron: DNB

Vraag naar spaargelden neemt toe...

Basel III vergroot vraag naar (lang) spaargeld

Eén van de nieuwe internationale liquiditeits-

eisen in Basel III, de *Net Stable Funding Ratio* (NSFR), vereist dat banken hun activa met meer stabiele, langetermijnmiddelen financieren. Deze ratio moet het liquiditeitsrisico bij banken verlagen.⁵ Banken hoeven hun aangetrokken funding immers minder vaak te herfinancieren wanneer deze een langere looptijd heeft.

De NSFR wordt vanaf 2012 getest en in 2018 wettelijk ingevoerd. De markt verlangt echter dat banken al eerder voldoen aan deze eis. Er is daarom nu al meer vraag naar langetermijnfunding op de kapitaalmarkt én naar spaarmiddelen. Spaargeld telt in de NSFR namelijk grotendeels mee als stabiele funding.⁶

Afbouw liquiditeitssteun verhoogt de vraag naar spaargeld ook

De vraag naar spaargeld door banken neemt ook toe omdat de afbouw van liquiditeitssteun aan banken geld- en kapitaalmarktfinanciering relatief minder aantrekkelijk maakt. Tijdens het hoogtepunt van de kredietcrisis troffen overheden en centrale banken bijzondere liquiditeitsmaatregelen toen (interbancaire) geldmarkten volledig op dreigden te drogen. Omdat de fundingmogelijkheden voor banken sindsdien zijn verbeterd, worden de destijds noodzakelijke, maar ook marktverstorende, maatregelen nu langzaam afgebouwd. Zo kunnen Nederlandse banken per 1 januari 2011 niet langer obligaties met een overheids-garantie uitgeven. In 2010 maakten zij daar overigens al geen gebruik meer van. Ook de ECB is al gestopt met een aantal onconventionele liquiditeitsmaatregelen, zoals de opkoop van *covered bonds* en de verstrekking van éénjarige leningen. Mogelijk stopt de ECB dit jaar ook met de verstrekking van onbeperkte liquiditeit aan banken voor een periode van

⁵ Dit risico is overigens onlosmakelijk verbonden met de (looptijd)transformatiefunctie van banken: de omzetting van gelden met een korte looptijd (bijvoorbeeld spaargeld) in langlopende leningen.

⁶ Langlopend spaargeld (≥ 1 jaar) van particulieren en MKB telt voor 100% mee, kortlopend spaargeld (≤ 1 jaar) van particulieren en MKB, afhankelijk van de stabiliteit, voor 80% of 90%. Spaargelden van grootzakelijke klanten krijgen een factor van 50%.

drie maanden. De Europese schuldencrisis heeft stopzetting hiervan bemoeilijkt. De ECB heeft aangegeven dat ze dit beleid in ieder geval in het eerste kwartaal van 2011 voortzet, maar hier uiteindelijk wel van af wil. Als de ECB het ruime liquiditeitsbeleid beëindigt, wordt liquiditeit schaarser en kunnen de reeds stijgende geldmarkttarieven verder oplopen. Een verhoging van de officiële beleidsrente door de ECB (mogelijk al in april⁷), zal daar verder aan bijdragen.

Groei spaarmarkt houdt vraagtoename niet bij

Een aantal ontwikkelingen zorgt mogelijk voor een groei van spaargelden bij banken. Zo leidt onzekerheid over de houdbaarheid van de AOW en collectieve en individuele pensioenregelingen bij veel mensen tot een grotere behoefte om te sparen voor 'later'. Gezien de snelle groei van banksparen⁸, die ten koste gaat van de omzet bij levensverzekeraars, wordt een deel van deze behoefte waarschijnlijk bij banken ingevuld.

Een andere ontwikkeling is de oprichting van premiepensioeninstellingen (PPI's) door banken. De PPI biedt banken en vermogensbeheerders vanaf 1 januari 2011 de mogelijkheid een pensioenregeling uit te voeren binnen de tweede pijler van het stelsel van oudedagsvoorzieningen. De PPI mag enkel beschikbare premieregelingen (*defined contribution*) uitvoeren waarbinnen ook deels kan worden gespaard. De rest van de vermogensopbouw zal uit beleggingen bestaan, omdat deze op lange termijn vaak een hoger rendement opleveren. Beide ontwikkelingen kunnen de hoeveelheid spaargelden bij banken vergroten. Toch zijn zij, in ieder geval op korte termijn,

⁷ FD (2011), *ECB hint op rentestap in april*, 3 maart.

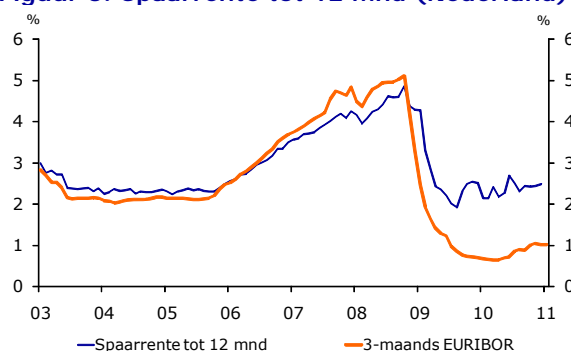
⁸ Sinds 1 januari 2008 kunnen klanten bij banken en beleggingsinstellingen op een fiscaal gunstige wijze sparen (en beleggen) voor aflossing van de hypotheek (SEW) of voor pensioenaanvulling in de vorm van lijfrentesparen. Vanaf 1 januari 2010 kunnen ook ontslagvergoedingen in bankspaarproducten worden ondergebracht. De bankspaarmarkt groeide van 0,6 miljard euro begin 2009 naar 3,8 miljard euro in de eerste helft van 2010 (Bron: DNB).

onvoldoende om de grote vraagtoename naar spaargelden op te vangen.

...en leidt tot meer strijd op de spaarmarkt

De strijd op de spaarmarkt zal daarom toenemen en dat wordt op verschillende wijzen zichtbaar. Zo geldt: wat schaarser wordt, wordt duurder. Er zal dus een opwaartse druk op spaarrentes ontstaan. Een lichte stijging is nu al waarneembaar (figuur 3⁹).

Figuur 3: Spaarrente tot 12 mnd (Nederland)

Bron: ECB, Reuters EcoWin

De sinds vorig jaar stijgende interbancaire geldmarkttrente (3-maands Euribor) speelt hier ook een rol. Deze rente vormt doorgaans namelijk een soort 'bodem' voor de spaarrente. Als de ECB besluit haar officiële beleidsrente te verhogen, die doorwerkt in de interbancaire geldmarkttarieven, heeft dit dus mogelijk ook een effect op spaartarieven.

Klanten profiteren van de toenemende concurrentie in de vorm van hogere spaarrentes. Er is echter ook een keerzijde. Hogere bancaire fundingkosten werken namelijk vroeg of laat door in de tarifiering van kredieten.

Spaarproducten die aansluiten bij eisen

In de markt is ook zichtbaar dat banken (nieuwe) spaarproducten aanbieden die niet alleen eenvoudig en transparant zijn, maar ook aansluiten bij de nieuwe Baselse

⁹ Het gevolg van de grote vraag naar spaargeld tijdens de kredietcrisis is in figuur 3 ook zichtbaar.

Box: DGS versterkt de strijd op de spaarmarkt

Het DGS beschermt spaarders en beoogt een bijdrage te leveren aan de financiële stabiliteit. Daarnaast bevordert het DGS de concurrentie in het bankwezen. Het geeft de kleinere banken een kans op de spaarmarkt die ze zonder het DGS niet of nauwelijks zouden hebben. Consumenten zouden dan namelijk vooral sparen bij banken die *too big to fail* zijn.

Tegelijkertijd werkt het DGS echter ook marktverstrend. Hoe hoger de garantie door het DGS, hoe kleiner de prikkel voor spaarders om te letten op het risicoprofiel van een bank. Spaargeld is door het DGS immers bij elke bank 'veilig'. Hierdoor kunnen ook zeer risicovolle banken spaargelden aantrekken. Zonder DGS zou dat niet lukken of alleen tegen een hoge prijs.

Dit *moral hazard* gedrag van zowel spaarders als banken versterkt de strijd op de spaarmarkt. In theorie verschuiven spaarders met een garantie van het DGS hun spaargeld namelijk eerder naar een andere bank die een hogere spaarrente biedt, dan zonder DGS. Dat geldt zeker nu Europa het hoge garantieniveau van 100.000 euro voorlopig wil handhaven. De grotere verschuivingen van spaargeld tussen banken die door de hevigere concurrentiestrijd mogelijk ontstaan, hebben als belangrijk onderdeel dat spaargeld een minder stabiele financieringsbron kan worden.

Overigens blijkt uit onderzoek dat de aanwezigheid van een uitgebreid DGS per saldo de financiële stabiliteit vermindert.¹⁰

liquiditeitscriteria. Zo worden spaarproducten met een looptijd langer dan één jaar meer onder de aandacht gebracht. Ook zijn er nieuwe spaarproducten waarbij de spaarder, bijvoorbeeld door een extra (loyaliteits)vergoeding wordt aangemoedigd om naast een spaarrekening een ander product, zoals een betaalrekening, af te nemen.

¹⁰ Barth, J.R., G. Caprio Jr. & R. Levine (2004), Bank regulation and supervision: what works best?, *Journal of Financial Intermediation*, 13 (2), 205-248.

Kortlopende spaargelden (<1 jaar) van spaarders die ook andere relaties hebben met de bank, worden binnen Basel III namelijk als stabiel beschouwd.

Meer (buitenlandse) concurrentie

De spaarmarkt krijgt waarschijnlijk ook te maken met nieuwe concurrenten. Mede door de nieuwe eisen zullen voormalige zakenbanken besluiten (meer) spaargelden onder dekking van het DGS aan te trekken. Hoewel het lastig blijft, zullen ook meer banken proberen over de grens spaargelden aan te trekken, bijvoorbeeld door de oprichting van internetbanken. Op die wijze kunnen toch (relatief kleine hoeveelheden) spaargelden worden aangetrokken in het buitenland. Bank of Scotland begon vorig jaar, onder dekking van het Britse DGS, bijvoorbeeld een internet spaarbank in Nederland.

Conclusie

Spaargeld is een van de fundingbronnen die banken gebruiken voor de financiering van kredietverlening en andere activiteiten. Mede onder druk van de nieuwe internationale liquiditeitsregels (Basel III), neemt bij banken de vraag naar stabiele, langetermijnfinanciering de komende periode toe. Dit zorgt voor een grotere vraag naar langetermijnfunding op de kapitaalmarkt én naar spaarmiddelen. Op de Nederlandse spaarmarkt zal de concurrentiestrijd tussen banken hierdoor toenemen en dat wordt zichtbaar in de vorm van opwaartse druk op spaarrentes, nieuwe marktpartijen en spaarproducten. Voor spaarders lijkt de toenemende concurrentiestrijd dus een gunstige uitwerking te hebben. Toch is er voor hen ook een keerzijde. Omdat de fundingkosten voor banken door hogere spaarrentes oplopen, betalen zij vroeg of laat een hogere prijs voor krediet.

maart 2011

Nicole Smolders (040 – 2179108)
N.M.P.Smolders@rn.rabobank.nl

www.rabobank.com/kennisbank